

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี*

BUDDHIST INTEGRATION FOR ENHANCING LOCAL POLITICIAN'S LEADERSHIP IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

พระมหาฉัตรชัย ปณฺญาวทฺตโน (พลศรี), เตมศักดิ์ ทองอินทร์, สุมาลี บุญเรือง
Phramaha Chatchai Paṅkāṭṭavaddhano (Polsri), Termsak Thong-in, Sumalee Boonrueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: chatchaiponsri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น และ 3. นำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.991 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 399 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี สะท้อนผ่านสามด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจ แรงจูงใจด้านความสำเร็จผ่านการทำโครงการที่เห็นผลเป็นรูปธรรม และความสามารถในการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่น 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กระบวนการส่งเสริมที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ร้อยละ 8.40 ส่วนราชสังคหวัตถุ 4 ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ร้อยละ 15.90 และ 3. พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 4 ด้าน

*Received March 4, 2025; Revised April 11, 2025; Accepted April 16, 2025

ได้แก่ การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น การสนับสนุนบุคลากร การส่งเสริมอาชีพสุจริตผ่านการฝึกอบรม และการสื่อสารที่สร้างสรรค์

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; ภาวะผู้นำ; นักการเมืองท้องถิ่น

Abstract

This research article aimed:1. To study the leadership attributes of local politicians, 2. To examine factors affecting leadership among local politicians, and 3. To present Buddhist integration approaches to enhance leadership capabilities of local politicians in Ubon Ratchathani Province, conducted by the mixed research methods. The qualitative research and data were collected by in-depth interviewing 18 key informants and 8 participants in focus group discussions. The quantitative research data were collected using questionnaires with a reliability coefficient of 0.991 from samples consisted of 399 eligible voters in Ubon Ratchathani Province and analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The findings revealed that: 1. Leadership qualities of local politicians in Ubon Ratchathani province were reflected through three dimensions: trustworthy and reliable personality traits, achievement motivation demonstrated through tangible project outcomes, and capability in creating local innovations. 2. Factors affecting leadership of local politicians in Ubon Ratchathani province were found that the promotion process accounted for 8.40% influencing on local politicians' leadership, while the four principles of Raja Sangahavatthu accounted for 15.90% of influence. 3. Buddhist integration for promoting leadership among local politicians in Ubon Ratchathani province consisted of four aspects: local economic promotion, personnel support, honest occupation promotion through training programs, and creative communication.

Keywords: Buddhist Integration; Leadership; Local Politicians

บทนำ

การที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างแรงจูงใจให้พนักงานรู้สึกผูกพันกับองค์กร จะทำให้พวกเขาทุ่มเทให้แก่งานมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ยากลำบาก ซึ่งให้เห็นว่า หากพนักงานมีความพึงพอใจในการทำงาน งานที่ทำออกมาอาจมีแนวโน้มที่จะมี ประสิทธิภาพมากขึ้น” (บุญมัน ธนาศุภวัฒน์, 2537) ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นต้อง มี วิสัยทัศน์กว้างไกล สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรร่วมงานอย่างมีความสุข และแสดง พฤติกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ซึ่งล้วนส่งผลต่อขวัญกำลังใจและความทุ่มเท ในการทำงานของบุคลากร (ธวัช บุญยมนณี, 2550) นักการเมืองท้องถิ่นที่ดีต้องมีแรงจูงใจใน การพัฒนาท้องถิ่น และปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งโดยต้องแสดง ภาวะ ผู้นำที่เหมาะสม ทั้งด้านฐานะ การศึกษา ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความขยัน และความ เสียสละ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนว่าสามารถกำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์ บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน (มรุต วันทนากกร, 2549) การบริหารท้องถิ่นต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้และประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนองค์กร สู่เป้าหมายสำเร็จ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ต้องบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม การ บริหารตนเอง ให้เป็นผู้นำที่มีศักยภาพ การบริหารคน เพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติหน้าที่ ได้เต็มความสามารถ และการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายองค์กร (กิติ ตย์คคานนท์, 2552)

จากการพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทยข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างผู้นำที่มี บุคลิกภาพ แรงจูงใจ และความสามารถ (Yuki, 1998) ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ประการ จัดเป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาในองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ทฤษฎีภาวะผู้นำได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เริ่ม จากทฤษฎีคุณลักษณะที่เน้นคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้นำ ต่อมาคือทฤษฎีพฤติกรรมที่ให้ ความสำคัญกับรูปแบบการทำงานของผู้นำ และทฤษฎีตามสถานการณ์ ที่เสนอว่า ผู้นำควร ปรับเปลี่ยนวิธีการตามบริบท ในยุคปัจจุบัน ได้รับความสนใจอย่างมาก โดยเน้นการสร้าง แรงบันดาลใจและการกระตุ้นทางปัญญา อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมไทยซึ่งมีรากฐานทาง วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง การพัฒนาภาวะผู้นำจึงไม่อาจละเลยมิติทางด้าน คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความไว้วางใจจากประชาชน

เมื่อประชาชนรู้สึกไว้วางใจในผู้นำ ทำให้เกิดแนวโน้มสนับสนุนและมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนมากขึ้น มีคำที่กล่าวว่า “ผู้นำควรยึดเอาหลักธรรมในศาสนาของตนมาเป็น เครื่องวัดของคุณธรรมจริยธรรม” (สุเมธ แสงนิมมวล, 2552) คำถามที่สำคัญในงานวิจัย

เรื่องนี้ คือ เราจะสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบจากกฎธรรมชาติมาเสนอหรือมาสร้างเป็นคู่มือในการแก้ปัญหาและจัดการกับวิกฤติที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองท้องถิ่นได้อย่างไร และจะใช้องค์ธรรมหรือหลักธรรมใดเพื่อนำมาเครื่องมือในการจัดการหรือเป็นคู่มือสำหรับปฏิบัติการให้สอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิต ตลอดถึงวัฒนธรรมในองค์กรได้อย่างไร คำตอบคือ “หลักราชสังคหวัตถุ 4” (อง.อ.กฎฐก. 23 /1/194-195) ด้วยเหตุผลสำคัญที่ว่า การประพฤติตามหลักธรรมราชสังคหวัตถุที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าสามารถนำไปสู่ “นิรโรคพะ” หรือความสงบสุขในสังคมได้

ด้วยเหตุนี้ สารสำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการที่จะทำให้ผู้วิจัยได้สร้างตัวแบบที่สำคัญเกี่ยวกับ “พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี” ในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ที่อยู่ในเขตพื้นที่เทศบาล ซึ่งได้รับการคัดเลือกกองกรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2566 จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 132,318 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567) คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 1. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป 2. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 4 คน 3. กลุ่มข้าราชการนักปกครอง จำนวน 4 คน และ 4. กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาที่มีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC จากการคำนวณค่าและคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.80 - 1.00 และได้ค่าความเชื่อมั่นใน ภาพรวมเท่ากับ 0.991

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวนทั้งสิ้น 18 รูปหรือ

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม (Questionnaire) จากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 399 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการศึกษาเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1.1 ด้านบุคลิกภาพ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. มีความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ การให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างโปร่งใส เปิดเผย รักษาคำพูด และแสดงความรับผิดชอบ 2. มีความเป็นมิตรและการเข้าถึงได้ง่าย มีการปรับการแต่งกายให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนสม่ำเสมอ พูดคุยอย่างเป็นกันเอง และจดจำชื่อประชาชนได้ 3. มีความกล้าตัดสินใจและความเด็ดขาด โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติ เช่น น้ำท่วมหรือปัญหาขยะ โดยกล้าตัดสินใจแก้ปัญหาโดยไม่รอคำสั่งจากส่วนกลาง และ 4. มีความสามารถในการสื่อสารและโน้มน้าวใจ มีการพัฒนาทักษะการอธิบาย

นโยบายให้เข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และสื่อสารผ่านช่องทางที่หลากหลาย รวมถึงโซเชียลมีเดีย

1.2 ด้านแรงจูงใจ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. การแรงจูงใจด้านความสำเร็จผ่านการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและวัดผลได้ โดยเน้นโครงการที่เห็นผลเป็นรูปธรรม เช่น โครงการประปาหมู่บ้าน แก๊สยาล้าง และพัฒนาถนนเชื่อมหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อสำเร็จจะสร้างแรงผลักดันให้ทำงานต่อเนื่อง 2. มีแรงจูงใจด้านการพัฒนาชุมชน ผ่านโครงการส่งเสริมอาชีพสุจริต เช่น สนับสนุนกลุ่มทำขนมพื้นบ้าน จัดตั้งตลาดชุมชน และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้มั่นคงและพึ่งพาตนเองได้ 3. มีแรงจูงใจด้านความรับผิดชอบ ผ่านการลงพื้นที่สม่ำเสมอ จัดเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็น และอยู่เคียงข้างประชาชนในยามวิกฤติ เช่น น้ำท่วม ทำให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของการพัฒนา และ 4. มีแรงจูงใจด้านการยอมรับนับถือ ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและติดตามโครงการ มอบรางวัลให้ผู้นำชุมชนดีเด่น สร้างความภาคภูมิใจให้ทุกฝ่าย และการเห็นรอยยิ้มของชาวบ้านคือแรงจูงใจสำคัญในการทำงานต่อไป

1.3 ด้านความสามารถ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. การสร้างนวัตกรรมท้องถิ่น นักการเมืองมีบทบาทในการส่งเสริมการเกษตรอัจฉริยะ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเชื่อมโยงเกษตรกรกับตลาด 2. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีการสนับสนุนอาชีพสุจริต พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่น และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อเศรษฐกิจ 3. การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ การเข้าอบรมและศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเอง รวมถึงการจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และ 4. การสื่อสารและสร้างความร่วมมือ พัฒนาทักษะการสื่อสารผ่านการอบรมและเวทีประชาคม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี โดยภาพรวม

ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. บุคลิกภาพ	3.52	0.87	มาก
2. แรงจูงใจ	3.67	0.77	มาก
3. ความสามารถ	3.41	0.77	ปานกลาง
ภาพรวม	3.53	0.58	มาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กระบวนการส่งเสริมที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ส่งผลอยู่ 1 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การพัฒนา ขณะที่การฝึกอบรมและการศึกษาไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ การพัฒนา, การฝึกอบรม, และการศึกษา โดยกระบวนการส่งเสริมสามารถร่วมทำนายภาวะผู้นำได้เพียงร้อยละ 8.40

ราชสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ส่งผลอยู่ 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ วาขเปยยะ การสื่อสารที่สร้างสรรค์, สัสสมณะ การส่งเสริมการเกษตร, และปฐิสเมณะ การสนับสนุนบุคลากร โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ วาขเปยยะ, สัสสมณะ, ปฐิสเมณะ และสัมมาปาสะ โดยหลักราชสังคหวัตถุ 4 ส่งผลต่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีได้ร้อยละ 15.90 ผลการวิเคราะห์ที่แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.
	Coefficients		Coefficients		
	B	Std. Error	β		
ค่าคงที่ (Constant)	2.827	0.119	-	23.761*	0.000
การพัฒนา	0.203	0.033	0.293	6.104*	0.000
การฝึกอบรม	0.051	0.061	0.070	0.837	0.403
การศึกษา	0.008	0.031	0.011	0.253	0.801
ค่าคงที่ (Constant)	2.105	0.172	-	12.213*	0.000
วาขเปยยะ การสื่อสารที่สร้างสรรค์	0.213	0.031	0.318	6.876*	0.000
สัสสมณะ การส่งเสริมการเกษตร	0.106	0.031	0.164	3.465*	0.001
ปฐิสเมณะ การสนับสนุนบุคลากร	0.083	0.033	0.119	2.523*	0.012
สัมมาปาสะ การส่งเสริมอาชีพสุจริต	0.045	0.052	0.044	0.869	0.385

3. พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

3.1 สัสสมณะ หรือการส่งเสริมการเกษตร แบ่งออกเป็น 4 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การสนับสนุนและพัฒนาภาคการเกษตร โดยการส่งเสริมการทำเกษตรพอเพียง ขับเคลื่อนโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” การพัฒนาระบบชลประทานและบริหารจัดการน้ำ สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ การออกโฉนดที่ดินให้เกษตรกร และการจัดสรรที่ดิน สปก.

เพื่อความมั่นคงในที่ดินทำกิน 2. การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มสตรี สร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมเกษตรกรที่สร้างมูลค่า เช่น เกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาดสำหรับสินค้าเกษตรในท้องถิ่น 3. การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีในการเกษตร ผ่านการจัดอบรมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเกษตร การใช้เครื่องมือเกษตรสมัยใหม่ การพัฒนาเกษตรกรรมอัจฉริยะ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในกระบวนการผลิต และ 4. การสนับสนุนเกษตรกรและประชาชนในช่วงวิกฤติ โดยจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือฉุกเฉิน ขดเซยความเสียหายจากภัยพิบัติ จัดหาเครื่องมือและทรัพยากรสำหรับฟื้นฟูพื้นที่เกษตรที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ

3.2 ปุริสมะระ หรือการสนับสนุนบุคลากร แบ่งออกเป็น 4 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การพัฒนาทักษะการทำงาน ผ่านการจัดอบรมประจำปีที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ การจัดส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เช่น การบริหารจัดการสมัยใหม่ การวิเคราะห์ SWOT และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น
2. การส่งเสริมการศึกษา ด้วยการสนับสนุนให้บุคลากรศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ
3. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โดยการจัดอบรมที่เน้นด้านคุณธรรมจริยธรรมและความสุจริต การเชิญพระมาเป็นวิทยากรบรรยายและนำกิจกรรมปฏิบัติธรรม การส่งพนักงานไปปฏิบัติธรรม และการจัดอบรมศาสนพิธี มารยาทไทย เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบและความโปร่งใส
4. การบูรณาการความร่วมมือ ผ่านการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น

3.3 สัมมาปาสะ หรือการส่งเสริมอาชีพสุจริต แบ่งออกเป็น 4 แนวทางหลัก

ได้แก่ 1. การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพ เช่น การฝึกอบรมการทำหัตถกรรม การเกษตร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน 2. การสนับสนุนกลุ่มอาชีพและสินเชื่อ การสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และการให้สินเชื่อเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน 3. การสร้างเครือข่ายและการสนับสนุนจากภาครัฐ/เอกชน ผ่านการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และ 4. การพัฒนาสินค้าท้องถิ่นและการท่องเที่ยว การส่งเสริมการพัฒนาสินค้าโอท็อปและการท่องเที่ยวในชุมชน

3.4 วาชเปยยะ หรือการสื่อสารที่สร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 4 แนวทางหลัก

ได้แก่ 1. การใช้ช่องทางสื่อสารหลากหลาย นำสื่อออนไลน์ เช่น เพจบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ และสื่อออฟไลน์ เช่น เสียงตามสาย หอกระจายข่าว แผ่นพับ มาใช้ในการประชาสัมพันธ์และแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ทั่วถึงและทันเหตุการณ์ 2. การสร้างความโปร่งใสใน

การบริหารงาน จัดเวทีประชาคมเพื่อชี้แจงโครงการและรับฟังความคิดเห็น รายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ พร้อมเปิดเผยงบประมาณและผลลัพธ์ของโครงการอย่างชัดเจน

3. การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ เน้นคุณธรรม ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ไม่ใช้ระบบอุปถัมภ์ ส่งเสริมการทำงานที่เป็นธรรมและมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กล่าวไว้ว่า “การให้ประชาชนมีส่วนร่วม และสามารถตรวจสอบได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ข้อมูลชัดเจน โปร่งใส และทันเวลา ซึ่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบบริหารจัดการและส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” และ 4. การมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอแนะ ติดตาม และตรวจสอบการบริหารงานผ่านช่องทางสื่อสารต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ ผู้นำท้องถิ่นน่าเชื่อถือและไว้วางใจ 2. ด้านแรงจูงใจ ผู้นำท้องถิ่นมีแรงจูงใจด้านความสำเร็จ และ 3. ด้านความสามารถ โดยการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 3 ด้านมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารปกครองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ด้านบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้นำได้รับการยอมรับจากประชาชน ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านแรงจูงใจที่มุ่งความสำเร็จสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่ด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่นแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ ทั้ง 3 ด้านนี้จึงเป็นองค์ประกอบที่เสริมแรงกันและเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานิรุฒ ญาณวุฑฺโฒ (2566) เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ผู้นำทางการเมืองควรมีทักษะในการใช้อิทธิพลในทางที่ถูกต้องและยึดถือระเบียบ การสร้างความไว้วางใจ และการใช้การสื่อสารที่ชัดเจนเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในผลการวิจัยนี้

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี ใน 2 ตัวแปรหลัก คือ กระบวนการส่งเสริม และ หลักราชสัจจกัณฑ์ 4 ได้แก่

2.1 กระบวนการส่งเสริม พบว่า กระบวนการส่งเสริมที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ส่งผลอยู่ 1 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การพัฒนา ซึ่งกระบวนการส่งเสริมสามารถร่วมกันทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีได้ร้อยละ 8.40 ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า การที่กระบวนการส่งเสริมด้านการพัฒนาเพียงด้านเดียวส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ แม้ค่าการทำนายเพียงร้อยละ 8.40 จะชี้ให้เห็นว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำซึ่งงานวิจัยนี้ยังไม่ได้ครอบคลุม อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของการพัฒนาทักษะการบริหาร การคิดเชิงกลยุทธ์ และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นในบริบทของจังหวัดอุบลราชธานีสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชิโต (2566) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีปาปนิถกรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงครามมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. การฝึกอบรม เน้นการบริหารจัดการทางการเมือง การวางแผนและบริหารจัดการโครงการ และการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความตระหนักและความเข้าใจในการบริหารจัดการ 2. การศึกษา รวมถึงการพัฒนาทักษะการนำ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างทีมงาน และการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และ 3. การพัฒนา เน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็น การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน การพัฒนาเสถียรภาพทางการเมือง และการพัฒนาแนวคิดสร้างสรรค์

2.2 ราชสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ส่งผลอยู่ 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ วาขเปยยะ การสื่อสารที่สร้างสรรค์, สัสสมณะ การส่งเสริมการเกษตร และปฐิสเมธะ การสนับสนุนบุคลากร ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ความสำคัญของหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นในบริบทสังคมไทย โดยวาขเปยยะ การสื่อสารที่สร้างสรรค์ แสดงถึงความสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือจากประชาชน ส่วนสัสสมณะ การส่งเสริมการเกษตร สะท้อนความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากซึ่งยังคงเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ ขณะที่ปฐิสเมธะ การสนับสนุนบุคลากร แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ทั้งสามด้านนี้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้นำท้องถิ่นควรให้ความสำคัญเพื่อการบริหารปกครองที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความ

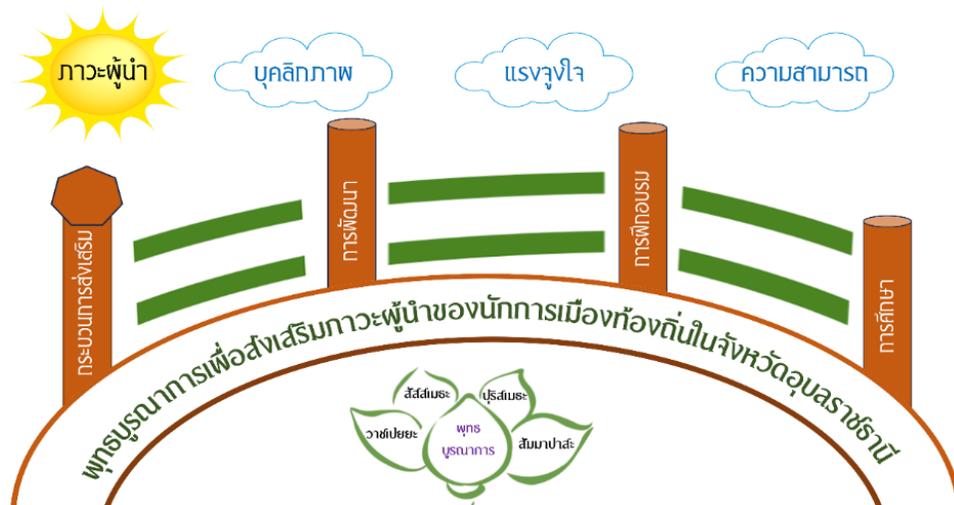

ต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา (ปล้องขัน) เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อบูรณาการพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อบูรณาการพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1. การเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารงานชุมชน: เสริมสร้างพลังเครือข่ายชุมชน โดยมีการพัฒนากลไกการบริหารจัดการชุมชนและส่งเสริม แผนพัฒนาชุมชนสู่นโยบายระดับชาติ 2. การเสริมสร้างองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง บริหาร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนให้คุณภาพอย่างต่อเนื่อง และสร้างภาพลักษณ์องค์กรใน ทิศทางที่ดี และ 3. การสร้างสรรค์ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข สร้างเครือข่ายการแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน และเสริมสร้างความสุขมวลรวมชุมชนโดย พัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3. พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัด อุบลราชธานี พบว่า การส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ การสนับสนุนและพัฒนาภาคการเกษตร ด้วยหลักเกษตรพอเพียงและโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” การสนับสนุนบุคลากร ได้แก่ การพัฒนาทักษะการทำงานผ่านการอบรมประจำปีและการวิเคราะห์ SWOT การ ส่งเสริมอาชีพสุจริต ได้แก่ การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพด้านหัตถกรรมและ การเกษตร การสื่อสารที่สร้างสรรค์ ได้แก่ การใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลายทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมือง ท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีสะท้อนถึงการผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับการ บริหารปกครองสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว โดยการนำหลักราชสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ผ่าน การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและโคก หนอง นา โมเดล แสดงให้ เห็นถึงการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ขณะที่การสนับสนุนบุคลากรผ่านการอบรมและการวิเคราะห์ SWOT เป็นการประยุกต์ใช้ เครื่องมือการบริหารสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ส่วนการส่งเสริมอาชีพสุจริตและการสื่อสาร ที่สร้างสรรค์ผ่านช่องทางที่หลากหลายแสดงถึงการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและความ ต้องการของประชาชน การบูรณาการแนวคิดพุทธธรรมเข้ากับการบริหารงานท้องถิ่นจึง เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการ พัฒนาจิตใจและความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนของประชาชนสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเมธี วัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) (2566) เรื่อง การพัฒนาบทบาทของผู้ปกครองท้องถิ่นที่มี ต่อการส่งเสริมอารยเกษตรตามโคก หนอง นา โมเดล จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า

ผู้ปกครองท้องถิ่นควรสร้างความรู้และความเชื่อมั่นในชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสร้างความร่วมมือในชุมชนเพื่อความยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้มาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นองค์ความรู้เชิงนวัตกรรมในรูปแบบพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการออกแบบในรูปแบบของ “สะพาน” ที่แสดงการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและหลักการบริหารร่วมสมัย และมีองค์ประกอบทางสัญลักษณ์ ประกอบด้วย ดวงอาทิตย์และก้อนเมฆบนสะพานที่ต้องการสื่อถึงการพัฒนาและมั่นคงอันแสดงถึงภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ดอกบัวใต้สะพาน เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานีและแนวคิดพุทธบูรณาการ ได้แก่ วาชเปยยะ สัสสมณะ ปริสเมณะ และสัมมาปาสะ สะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักพุทธธรรมเป็นรากฐานของการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน กฎหมายท้องถิ่น และการวางแผนพัฒนา
2. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีควรพัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจที่แม่นยำและโปร่งใส
3. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีควรจัดโครงการส่งเสริมอาชีพสุจริต สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมและการศึกษาต่อเนื่องเน้นการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน กฎหมายท้องถิ่น และการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทั้งออนไลน์และในพื้นที่
2. ควรพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้านการใช้ข้อมูลวิจัยและเทคโนโลยีเพื่อการตัดสินใจและวางแผนพัฒนาท้องถิ่น
3. ควรพัฒนาเครื่องมือรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน จัดฝึกอบรมการใช้ข้อมูลจากการสำรวจชุมชน และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในบริบทของพื้นที่อื่น ๆ ที่แตกต่างจากจังหวัดอุบลราชธานี
2. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น
3. ควรศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ

เอกสารอ้างอิง

- กิติ ตย์คานนท์. (2552). *นักบริหารทันสมัย*. กรุงเทพฯ: บัตเตอร์ฟลาย.
- ธวัช บุญยมณี. (2550). *ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญมัน ธนาศุภวัฒน์. (2537). *จิตวิทยาองค์การ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ (ปล้องขัน). (2560). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการบูรณาการพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชิโต (นททอง). (2566). การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีปาปนิกรรม เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุขฎิณีพนธ์ปรัชญาดุขฎิณีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหานิรุต ญาณวุฑโฒ (พยนต์ั้ยม). (2566). พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุขฎิณีพนธ์ปรัชญาดุขฎิณีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทีโย). (2566). การพัฒนาบทบาทของผู้ปกครองท้องถิ่นที่มีต่อการส่งเสริมอารยเกษตรตาม โคก หนอง นา โมเดล จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการประยุกต์ตามหลักพุทธธรรม (ดุขฎิณีพนธ์ปรัชญาดุขฎิณีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มรุต วันทนการ. (2549). การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงกับเทศบาลไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิสเตอร์ ก๊อบปี่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567). สถิติจำนวนประชากรแยกอายุ. สืบค้น 19 กันยายน 2567, จาก <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statyear/#/FilterPageAge>.
- สุเมธ แสงนิมมล. (2552). ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เจริญการพิมพ์.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper. and. Row.
- Yukl, G.L. (1998). *Leadership in Organizations* (4th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.